

Latvių grožinė literatūra lietuviškai (1990–2012 m.)

Regina KVAŠYTĖ
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: *grožinė literatūra, latvių kalba, lietuvių kalba, vertimas, kūrinių pavadinimai, asmenvardžiai.*

Įvadinės pastabos

Grožinė literatūra suteikia galimybę pažinti įvairių tautų savastį, jų kultūrinį ir kūrybinį potencialą. Nemokant originalo kalbos tenka rinktis išverstus tekstus, todėl vertimas – svarbi veiklos kryptis, leidžianti tarpininkauti ir supažindinti su kitų tautų literatūra. Grožinių kūrinių vertimus tiria tiek literatai, tiek originalo kalbos ir (ar) vertimo kalbos, taip pat kitų sričių specialistai. Šio tyrimo objektu pasirinkti latvių autorių grožinių kūrinių vertimai į lietuvių kalbą, pasirodę nuo nepriklausomybės atkūrimo iki 2012 metų imtinai. Reikia konstatuoti, kad latvių literatūra nėra iš gausiai į lietuvių kalbą verčiamų literatūrų, vis dėlto latvių autoriai ir jų grožiniai kūriniai žinomi Lietuvoje¹. Pavieniai vertimai skelbiami ir periodinės spaudos leidiniuose, tačiau šiame straipsnyje aptariamos tik knygos. Latvių grožinės literatūros vertimų į lietuvių kalbą tyrimą latvių kalba Latvijoje yra paskelbęs lietuvių literatūrologas Silvestras Gaižiūnas (G a i ž ū n s 2008), paskelbta taip pat apžvalginio pobūdžio straipsnių mokslo leidiniuose (K v a š t ė 2008a; K v a š y t ė 2012) ir spaudoje (K v a š y t ė 2008b). Straipsnio *tikslas* – susisteminti duomenis ir išnagrinėti įvairiais aspektais (pagal autorius, vertėjus, iliustratorius, leidėjus ir kai kuriuos kalbinius dalykus) atkurtos nepriklausomos valstybės laikotarpį į lietuvių kalbą išverstus latvių autorių grožinius kūrinius ir aptarti vertimus, daugiausia remiantis lietuvių kalba parašytomis recenzijomis. Tyrimui atlikti pasitelkti aprašomasis analitinis ir skaičiavimo metodai.

Grožinių kūrinių vertimų apžvalga

Nuo 1990 m. iki 2012 m. iš viso išleistos 58 į lietuvių kalbą išverstos latvių grožinės literatūros knygos (pasiskirstymą pagal metus ir žanrus žr. 1 lentelėje). Sudarant bibliografiją ir nagrinėjant vertimus neįskaičiuotos Brailio raštu išleistos

¹ Straipsnio autorei asmeniškai pavyko rasti duomenis apie 206 į lietuvių kalbą išverstas latvių autorių knygas (seniausia iš jų išleista 1907 m.), 124 iš jų sukaupta „Baltų centre“ Šiauliuose. Atliekant tyrimą konkretūs skaičiai nėra labai svarbūs, nes straipsnyje kalbama apie tam tikro laikotarpio (1990–2012) leidinius, ne apie visus lietuviškus vertimus, tačiau bendro konteksto išmanymas visada praverčia.

ir įgarsintos verstinės knygos. Reikia pripažinti, kad latvių literatūra Lietuvoje populiariinama ir tarp neregių: iš kalbamuosiu laikotarpiu išleistų knygų Brailio raštu pasirodė, pavyzdžiui, Margaritos Starastės (Margarita Stārašte) *Stebuklai žaliajame darže* (2002; latv. *Zili brīnumi zaļā dārzā*), o įgarsintos Laimos Muktupavelos (Laima Muktupāvela) *Pievagrybių testamentas* (2003; latv. *Šampinjonu Derība*), Ingos Abelės (Inga Ābele) *Ugnis nepabudins* (2007; latv. *Uguns nedomina*) ir kt., tačiau duomenys apie kalbamas knygas nėra apibendrinti, todėl straipsnyje tai neaptariama.

Suvestinė rodo, kad susidomėjimas latvių literatūra Lietuvoje sumažėjęs, palyginti su sovietmečiu². Pavyzdžiui, 1991, 1995, 1999, 2000, 2002 m. nėra pasirodęs nė vienas vertimas, o 1994, 2001 ir 2003 m. išleista tik po vieną iš latvių kalbos išverstą knygą. Vertimų skaičius pradeda augti 2005 m. – tais metais išleistos 5 knygos, 2006 m. – 6, o 2007 m. – jau 9 knygos, tačiau pastaruoju metu vėl pastebima mažėjimo tendencija (nuo 2009 m. kasmet pasirodė tik po 1 ar 2 knygas).

1 lentelė

Vertimai pagal žanrus ir metus (1990–2012)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Iš viso
1. Proza	6		3	2			2	1	2			1		1	2	3	5	6			2	2		38
2. Poezija								1							1	1			3	1			1	8
3. Proza + poezija																		2		1				3
4. Drama																1								1
5. Poezija + drama									1															1
6. Liaudies pasakos ³			2		1		1									1	1	1						7
7. Iš viso	6	–	5	2	1	–	3	2	3	–	–	1	–	1	3	6	6	8	3	2	2	2	1	58

² Tokią prielaidą galima daryti, remiantis bendrąja bibliografija, nors tikslūs skaičiavimai nėra atlikti.

³ Lentelėje pateikti duomenys apie pasakas toliau niekaip nenagrinėjami, nes tai nėra autoriniai kūriniai.

Nėra pagrindo tokios analizės duomenis laikyti svarbiausiu vertimų leidybos rodikliu, nes metai, kada išleista knyga, ne visada atspindi grožinio kūrinio vertimo laiką (kartais iki knygos pasirodymo gali būti praėjęs gana ilgas laiko tarpas), tačiau leidimo metai laikytini formaliu kriterijumi, leidžiančiu apibendrinti informaciją. Lentelėje pateikti duomenys atspindi taip pat leidinių pasiskirstymą pagal žanrus.

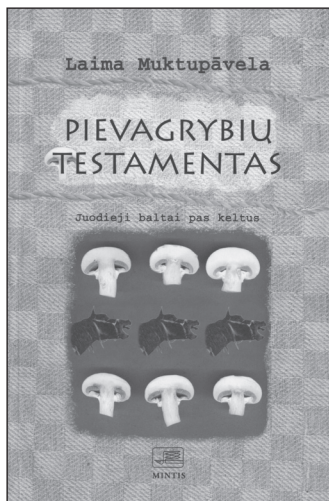
Verta atkreipti dėmesį, kad kartais lietuviškas vertimas išleidžiamas vienoje knygoje su tekstu originalo kalba. Aptariamoju laikotarpiu yra pasirodę septyni tokie eilėraščių rinkiniai⁴: Uldžio Bērziņo (Uldis Bērziņš) *Vabzdžių žingsniai. Kukaiņu soļi* (1997), Knuto Skujenieko (Knuts Skujenieks) *aš esu toli viešējēs. es pabiju tālos ciemos* (2004), Janio Ruokpelnio (Jānis Rokpelnis) *Lyrika. Lirika* (2005), Jurio Kronbergo (Juris Kronbergs) *Vilkas Vienakis. Vilks Vienacis* (2008) (pastaroji išleista su kompaktine plokštele), Lianos Langos (Liāna Langa) *Vienišieji. Bezpie-dēriģie* (2008). Dvikalbis yra ir Jelgavoje išleistas rinkinys *Dzīvās baltu valodas (Gyvosios baltų kalbos; 2008)*⁵, į kurį įtraukti taip pat lietuvių poetų tekstų vertimai į latvių kalbą. Naujausias leidinys yra dar ir tarminis. Tai Rēzeknėje išleistas iš Latgalos kilusio ir latgališkai eilėraščius rašančio Ontono Slišano (Ontons Slišāns) ir juos žemaitiškai išvertusios Kristinos Vaisvalavičienės bendras darbas – *Rūtaļu vydā. Ratelē vēdorelie* (2009). Literatūrologė Aurelija Mykolaitytė apie šią knygą rašo: „Dvikalbių lietuvių ir latvių knygų jau būta, tad dar viena greičiausiai jau nieko nenustebintų: būtų priimta kaip norma. Tačiau ši knyga kitokia, ir tas kitoniškumas intriguoja: sugretinti ne du latvių ir lietuvių poetiniai variantai, o latgalių ir žemaičių! Tai jau visiškai kitokia kūryba ir kitoks jos suvokimas: eksperimentas, kuris provokuoja turbūt ne mažiau nei avangardistų žaidimai kalba. Skaitai tuos vertimus ir, būdamas ne žemaitis, supranti tik iš dalies. Bet užtat kaip įdėmiai stengiesi skaityti, išsiaiškinti žodžius. Atsiskleidžia tokia kalbos alchemija, kad imi gailėtis nemokėdamas to paslaptingo žemaitiškai. Kristina Vaisvalavičienė, vertusi iš latgalių tarmės, dar išsaugojusi tą žemaitišką žodžio gyvumą. Knygoje tiesiog apstu žemaičių tarmės pavyzdžių, kuriuose justis savitas, ausiai neįprastas poetinės kalbos koloritas“ (M y k o l a i t y t ė 2009).

Dėmesį patraukia ir faktas, kad pasirodo rinkinių, į kuriuos sudėti įvairių žanrų darbai. Tokių publikacijų per šį laikotarpį buvo keturios: Rainio (Rainis) *Poezija. Dramos* (1998) ir trys prozos⁶ ir poezijos rinkiniai – Dagnijos Dreikos (Dagnija Dreika) *Vėjo juokas* (2007), Astrydės Ivaskos (Astrīde Ivaska) *Skraidantis ežeras* (2007) ir Amandos Aizpurietės (Amanda Aizpuriete) *Plaukiojoja naktimis* (2009). Dar bendrame kontekste pagal temą ir žanrą išsiskiria kunigo Jurio Rubenio (Juris Rubenis) ir dailininko Mario Subačio (Māris Subačs) bendrai parengtos knygos. Nors dailininkas vienoje iš jų nurodomas kaip knygos bendraautoris, šiame straipsnyje Subačio kaip autoriaus pavardė nebus minima.

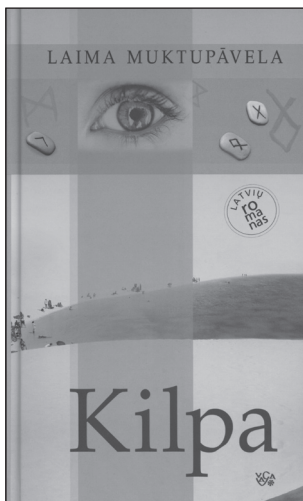
⁴ Kaip matyti iš 1-os lentelės, poezija nėra gausiai verčiama, tačiau tarp dvikalbių leidinių ji dominuoja. Tikėtina, kad tai lemia tekstų trumpumas, kas leidžia lengvai komponuoti skirtingų kalbų tekstus.

⁵ Straipsnyje duomenys apie kalbamajame rinkinyje išspausdintus vertimus atskirai neskaičiuojami.

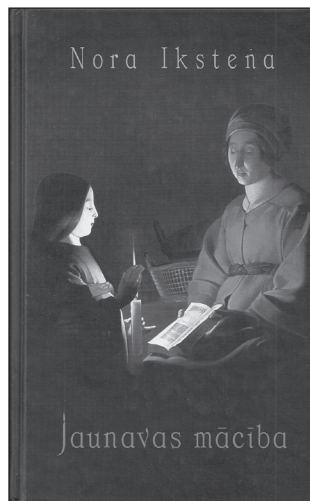
⁶ Prie prozos priskirti ir esė vertimai.

1 pav. L. Muktupavela.
Pievagrybių testamentas

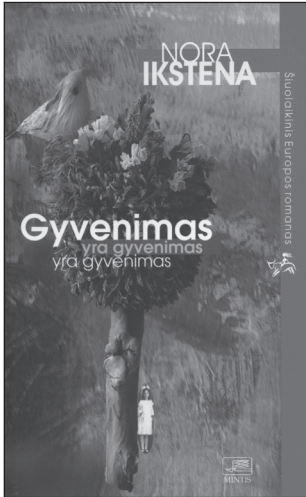

2 pav. L. Muktupavela.
Kilpa

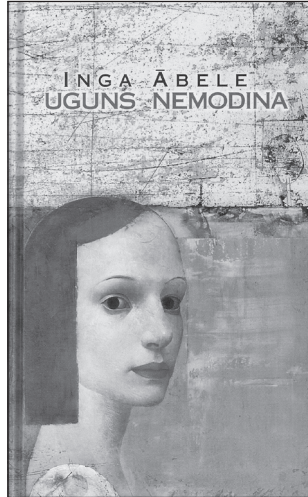

3 pav. N. Ikstena. *Jaunavas mācība*

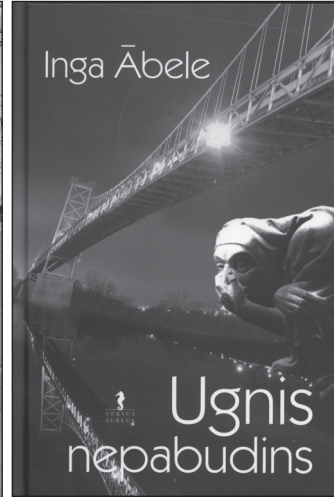
Nagrinęjant pasirinktas versti latvių autorių knygas pagal metus matyti, kad vertėjai vis dažniau kreipia dėmesį į naujausią latvių literatūrą, tačiau šis faktas nelaikytinas norma: verčiami ir seniau parašyti kūriniai. Neretai tik neseniai latvių kalba pasirodžiusi knyga išverčiama į lietuvių kalbą, pavyzdžiui, L. Muktupavelos romanas *Šampinjonu derība* (2002; liet. *Pievagrybių testamentas*, 2003; 1 pav.), taip pat rašytojos antrasis romanas *Cilpa* (2003; liet. *Kilpa*, 2006; 2 pav.). Šios autorės darbai populiarūs Latvijoje, matyt, todėl manyta, kad jie sudomins ir lietuvių skaitytojus. Netikėtas ir intriguojantis yra pačios autorės pasirinktas papildomas žodis kalbamosios knygos žanrui nusakyti: „Dėl tam tikros raiškos formos romaną „Kilpa“ autorė pavadino „raga“. Raga – indų melodija, sukurta pagal griežtą schemą. Aiškumo dėlei patys indai ragą išivaizduoja karaliumi, turinčiu penkias žmonas (ragines), kurios savo ruožtu turi dar po aštuonis vaikus (raginukus). Trumpiau tariant, raga – tai visa giminė (Dievo, valdovo). Tad romanas vadintinas ne tik mitologiniu trileriu, bet ir šeimos romanu“ (G u g e v i č i ū t ė 2007). Iš naujesnių kūrinių, kurie taip pat greitai pasirodė lietuvių kalba, minėtini Nuoros Ikstenos (Nora Ikstena) *Jaunavas mācība* (2001; liet. *Gyvenimas yra gyvenimas yra gyvenimas*, 2004; 3 ir 4 pav.), I. Abelės *Uguns nemandina* (2001; liet. *Ugnis nepabudins*, 2007; 5 ir 6 pav.). Literatūrinėje spaudoje pasirodžiusioje recenzijoje bandoma surasti skiriamųjų bruožų tarp visų trijų rašytojų kūrinių: „Dar vienos jaunos latvių autorės knyga apie tai, kaip sugrižtama į kaimą. Nors čia irgi veikia mergina, nuo epinės L. Muktupavelos „Kilpos“ pirmasis I. Abelės romanas skiriasi kameriniu, asmenišku pasakojimu, o nuo N. Ikstenos „Gyvenimas yra gyvenimas yra gyvenimas“ – mažesniu polinkiu į misticizmą ir mitologiją. Vis dėlto mistikos, paslapčių ir netgi fantasmagorijos čia tiek, kad kartais tiesiog nepavyksta suprasti, ar kalbama apie realybę, ar apie personažo vidinį pasaulį, ar apie nematomus ir keistus jų aplinkoje veikiančius dėsnius“ (F o m i n a 2007).

4 pav. N. Ikstena. *Gyvenimas yra gyvenimas yra gyvenimas...*

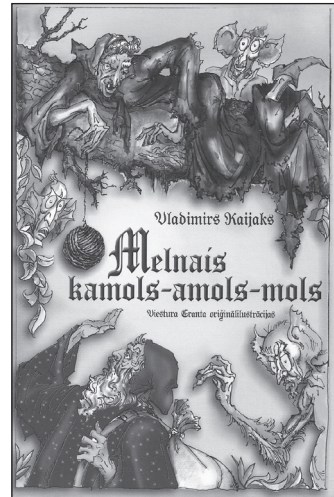

5 pav. I. Abele. *Ugnis nemodina*

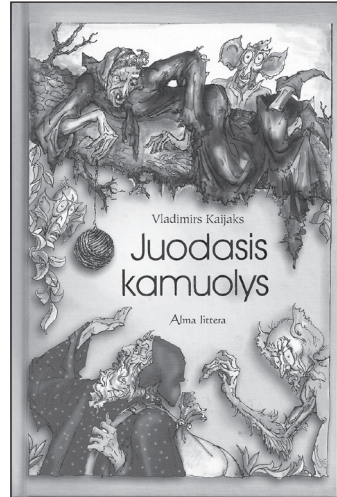
6 pav. I. Abelė. *Ugnis nepabudins*

Kartais recenzijose svarstoma latvių kūrinių vertė ir tikra (ar tikėtina) motyvacija, kodėl pasirinkta versti ir supažindinti su kūriniu lietuvių skaitytojus. Pavyzdžiui, latvių literatūrologas Juris Sileniekas taip apibūdina Evos Martužos (Eva Mārtuža) kūrinių: „Išravėta širdis“ vienas iš geriausių pastarųjų metų darbų, ryškiai apibūdinančių šį laikmetį, kuris tikriausiai įeis į istoriją, kaip naujo vertybių įvertinimo periodas, dar ieškantis savo vertybių, kai širdys išravėtos ir persodintos vis dar ieško savo vietos visuomenėje, kuri jau prarado savo širdį. Iš šių širdžių galbūt jau išravėtos iliuzijos ir vilionės būti geram. Romanas parašytas pakankamai sklandžiai, be retorikos pliūpsnių ir nedaug aprašymų. Tekstas skaitomas beveik kaip scenarijus filmui, kuris tikriausiai būtų reikalingas nūdienai, kai mažėja knygų skaitymo džiaugsmas. „Išravėtą širdį“ būtinai reikėtų perskaityti, o jei būtų ekranizuota – pamatyti“ (S i l e n i e k s 2005). Todėl pagrįsta atrodo galimybė supažindinti su šiuo tekstu ir lietuvių skaitytojus. Rašytoja I. Abelė, lankydama Lietuvoje ir kalbėdama apie savo knygą, pasirodžiusią ir lietuviškai, apibūdino ją taip: „Iš keturių elementų man patinka oras – grynas oras. Grynas vanduo. Gryna žemė. Tai yra vienintelės tikros žmogaus vertybės. Ugnis pasirodo kaip apvalantis, skaistinantis elementas. Ugnis visada tyra <...> Kalbant apibendrintai, man rodos, kad mano knyga „Ugnis nepabudins“ yra apie priklausomybes, neurozes urbanizuotoje aplinkoje – ir kaip gamta sugeba visa tai

7 pav. V. Kaijaks. *Melns kamols*

išgydyti <...> Bet mano draugė lietuvių prozininkė ir dramaturgė Laura Sintija Černiauskaitė žadėjo, kad perskaitys ir pasakys, apie ką ta knyga. Žuvis juk nežino, kas yra vanduo, todėl man pačiai mano darbai irgi iki galo nepažinūs!“ (L a u r u š a i t ė 2007a). Griežčiau recenzijose vertinamas pasirinkimas versti Vladimiro Kaijako (Vladimirs Kaijaks) romaną *Juodasis kamuolys* (7 ir 8 pav.): „Susidaro įspūdis, kad V. Kaijakui trūksta savito pasakojimo stiliaus. Rašytojas linkęs ne tiek vaizduoti įvykius, kiek aprašinėti, konstatuoti faktus – gal koją jam pakišo veiksmo (detektyvinių) kūrinių konstravimo praktika. Lietuviškame vertime, tiesa, yra vaizdingų veiksmožodžių, bet teksto visuma vis tiek pritrūksta kažkokios ugnelės. Galbūt rašytojas tiesiog griebėsi dėkingos, pretenduojančios į populiarumą temos – čia kvepia net ir J. R. R. Tolkieno *Žiedų valdovo* įtaka, – tačiau pritrūko gabumų meniškai tą temą įforminti, o mes ėmėme ir išsivertėme, tikėdamiesi, kad tai taps bestseleriu. Kaip pramoginis nuotykių kūrinys jis, tiesa, savo vietoje, bet ne daugiau. Kažin ar lietuvių skaitytojas būtų ką nors praradęs, jei šis kūrinys ir nebūtų išverstas“ (M i k a l a u s k i e n ė 2007). Akivaizdu, kad kūrinio pa(si)rinkimas būna motyvuotas, bet kiekvienu atveju motyvacija gali skirtis.

8 pav. V. Kaijaks. *Juodasis kamuolys*

Latvių autoriai

Latvių grožinių kūrinių vertimų analizės tikslas yra taip pat išsiaiškinti, kokių rašytojų kūrinius renkasi lietuvių vertėjai – ar pirmenybė teikiama šiuolaikiniams autoriams, ar dėmesio sulaukia latvių klasika ir pan.

2-oje lentelėje matome verstų autorių pasiskirstymą pagal metus ir žanrus. Įvardyti ir atskiruose prozos kaip didesnės apimties kūrinių rinkiniuose spausdinti autoriai⁷, be to, ta pati pavardė skaičiuojama tiek kartų, kiek paminėta, todėl lietuviškai išverstų latvių autorių skaičius nesutampa su straipsnio pradžioje minėtu išleistų knygų skaičiumi.

⁷ Lentelėje latvių autorių pavardės sulietuvintos; tekste pirmą kartą minint skliaustuose pateikiamas ir latviškas originalas.

2 lentelė

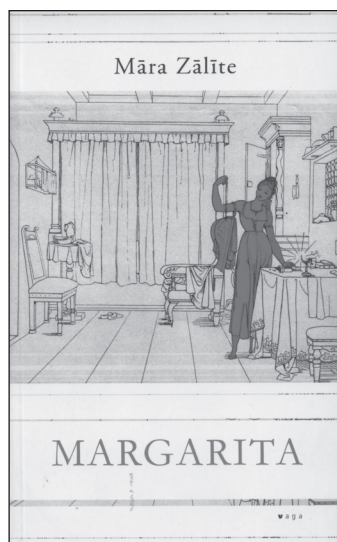
Versti autoriai pagal metus ir žanrus (1990–2012)

	Proza	Poezija	Proza + poezija	Poezija + drama	Drama	Iš viso
1990	A. Dripė R. Ežera A. Jakubanas J. Jaunsudrabinis M. Kalndruva L. Puras A. Purinis M. Zarinis					8
1992	A. Belas R. Ežera V. Zemgaras					3
1993	A. Imermanis A. Saksė					2
1996	A. Liepa J. Porukas					2
1997	K. Skalbė	U. Bėrzinis				2
1998	Z. Maurinia M. Starastė			Rainis		3
2001	J. Baltvilkas R. Kalpinia N. Kovalevska V. Lagzdinis A. Purinis L. Mednė A. Neiburga E. Rubenė V. Upmalė D. Zigmontė					10
2003	L. Muktupavela					1
2004	N. Ikstena J. Rubenis	K. Skujeniekas				3
2005	V. Kaijakas E. Martuža A. Saksė	J. Ruokpelnis			M. Zalytė	5
2006	L. Muktupavela J. Rubenis M. Rungulis I. Zieduonis J. Zvirgzdinis					5

2 lentelės tęsinys

2007	I. Abelė J. Akurateris A. Migla J. Rubenis V. Rūmniekas K. Skalbė		D. Dreika A. Ivaska			8
2008		J. Kronbergas L. Langa				2
2009		O. Slišanas	A. Aizpurietė			2
2010	A. Grynas M. Putninis					2
2011	G. Bojaras E. Martuža					2
	49	6	3	1	1	60

Kalbamuoju laikotarpiu, kaip ir apskritai iš latvių kalbos verstų grožinių kūriniių imtyje, dominuoja proza. Vienintelė per šį laiką atskiru leidiniu pasirodžiusi drama Maros Zalytės (Māra Zālīte) *Margarēta* (1999) (liet. *Margarita*, 2005; 9 pav.), jau sulaukusi populiarumo Lietuvoje kitokiu būdu dar prieš pasirodant knygai. 2004 m. ją Panevėžio Juozo Miltinio dramos teatre pastatė režisierius Albinas Keleras, o Margaritos vaidmens atlikėja Asta Preidyte 2006 m. buvo įvertinta Scenos kryžiumi už geriausią moters vaidmenį. Būtina nepamiršti ir Rainio dramų *Zelta zirgs* (liet. *Aukso žirgas*), *Pūt, vėjini!* (liet. *Pūsk, vėjeli!*); *Jāzeps un viņa brāļi* (liet. *Juozapas ir jo broliai*), išspausdintų vienoje knygoje su poezija (1998). Kalbant apie poetų kūrybą tenka daryti išvadą, kad nedaug vertimų (pasirodė 9 knygos) atspindi tiek bendrus verstinių kūriniių leidybos dėsnius, tiek šiuolaikines tendencijas mažiau domėtis poezija. Tam tikrą spragą užpildo Erikos Drungytės sudaryta ir išversta šiuolaikinės latvių poezijos antologija *Pavasaris bus kaip visuomet* (2012)⁸. Nors, kaip jos įvardiniame straipsnyje teigia latvių poetas Karlis Vērdinis (Kārlis Vērdiņš), „lietuviių skaitytojui latvių poezija nebus visiškai svetimas dalykas – paskutiniuosius dvidešimt metų po SSSR žlugimo, kai bendrų vertimų srovė tarp buvusių respublikų nugesė kaip nafta staiga užsuktame vamz-

9 pav. M. Zalytė. *Margarita*

⁸ Antologija straipsnyje aptariama kaip vientisa knyga išskiriant tik vertėjos ir leidyklos indėli.

dyje, Baltijos valstybių literatūriniai kontaktai vis dėlto nuolat palaikomi. Latvių poetai svečiuojasi festivaliuose *Poezijos pavasaris* ir *Poetinis Druskininkų ruduo*, jų kūriniai daugybė kartų spausdinti Lietuvos almanachuose ir periodikoje. Profesorė Dacė Markus pirmaisiais XXI a. metais organizavo bendras Lietuvių ir latvių poezijos dienas Jelgavoje, o latvių poetai dažnai pasirodo Vilniaus knygų mugėse“ (Vė r d i ū š 2012, 5).

Dar vienas faktas, kurį galima konstatuoti remiantis 2-ąja lentele, – yra 8 latvių rašytojai, kurių per minėtą laikotarpį išleista po keletą knygų lietuvių kalba. Tai J. Rubenis, L. Muktupavela, Regina Ezera (Regīna Ezera), E. Martuža, Zenta Maurinia (Zenta Mauriņa), Andris Purinis (Andris Puriņš), Ana Saksė (Anna Sakse) ir Karlis Skalbė (Kārlis Skalbe). Išleisti trys J. Rubenio esė knygų vertimai (*Dešimt Dievo įsakymų*, 2004; *365 pasakojimai kiekvienai metų dienai: kelionė į Emausą*, 2006; *Aštuntoji diena*, 2007), po dvi Z. Maurinios (*Knyga apie žmones ir daiktus*, 1998; *Tremties tragizmas*, 2007), L. Muktupavelos (liet. *Pievagrybių testamentas*, 2003; *Kilpa*, 2006) ir E. Martušos (*Išravėta širdis*, 2005; *Neprotingoji*, 2011) knygas. A. Saksės ir K. Skalbės literatūrinių pasakų vertimai (ar jų rinktinės) išleisti pakartotinai, pavyzdžiui, A. Saksės *Pasakas par ziediem* (1966) lietuviškai pirmą kartą pasirodė 1969 m. (*Pasakos apie gėles*; Onos Borutienės vertimas), o 2005 m. išėjo antras leidimas. K. Skalbės pasakų *Aukso obelis* vertimai pirmą kartą išspausdinti 1938 m. (jos verstos iš rinkinio *Garą pupa*, 1937), dabar 1997 m. R. Ezeros ir A. Purinio kūrinių vertimai yra dviejų tipų: po vieną savarankišką knygą – atitinkamai du į vieną knygą sudėti R. Ezeros romanai *Varmācība* (1982) ir *Nodevība* (1984) (liet. *Prievarta. Išdavystė*, 1992) ir A. Purinio romanas *Zelta zirneklis smejas* (1981) (liet. *Aukso voras juokiasi*, 1990) ir po vieną apysaką (novelę) rinkiniuose *Keturios latvių apsakos* (1990) – R. Ezeros *Nakts bez mēnesnīcas* (1971) (liet. *Naktis be mėnulio*) – ir *Namas su kiškio ausimis* (2001) – A. Purinio *Puķudobe* (liet. *Gėlių lysvė*).

3-ioje lentelėje pateiktas verstų latvių autorių pasiskirstymas pagal amžių atsižvelgiant ir į lytį (tai galima laikyti papildoma informacija, kuri nėra reikšminga kalbant apie vertimus, tačiau gali būti įdomi besidomintiems kultūriniu kontekstu).

Versti autoriai pagal lytį ir amžių (1990–2012)⁹

	Gimę iki 1900 m.	Gimę iki 1940 m.	Gimę iki 1970 m.	Gimę iki 2000 m.
Moterys 21	1 Maurinia Zenta 1897–1978	7 Ezera Regina 1930–2002 Ivaska Astrydė 1926 Liepa Anita 1928 Saksė Ana 1905–1981 Starastė Margarita 1914–2014 Upmalė Vija 1932–1996 Zigmontė Dagnija 1931–1997	12 Aizpurietė Amanda 1956 Dreika Dagnija 1951 Ikstena Nuora 1969 Kalpinia Rudytė 1966 Kovalevska Nelija 1958 Langa Liana 1960 Martuža Eva 1954 Mednė Lienytė 1956 Muktupavela Laima 1962 Neiburga Andra 1957 Rubenė Eva 1962 Zalytė Mara 1952	1 Abelė Inga 1972
Vyrai 31	7 Gynas Aleksandras 1895–1941 Akurateris Janis 1876–1937 Jaunsudrabinis Janis 1877–1962 Porukas Janis 1871–1911 Rainis Janis 1865–1929 Skalbė Karlis 1879–1945 Zemgaras Vilis 1899–1988	11 Belas Albertas 1938 Dripė Andrejis 1929– 2013 Imermanis Anatolas 1914–1998 Kaijakas Vladimiras 1930–2013 Kalndruva Martinis 1916–1992 Lagzdinis Viktoras 1926–2008 Migla Andrejis 1940 Puras Laimuonis 1922 Skujeniekas Knutas 1936 Zarinis Margeris 1910–1993 Zieduonis Imantas 1933–2013	12 Baltvilkas Janis 1944–2003 Bėrzinis Uldis 1944 Jakubanas Andris 1941–2008 Kronbergas Juris 1946 Purinis Andris 1950 Putninis Maris 1953 Ruokpelnis Janis 1945 Rubenis Juris 1961 Rūmniekas Valdis 1951 Rungulis Maris 1950 Slišanas Ontonas 1953 Zvirgzdinis Juris 1941	1 Bojaras Guntis 1975

Išnagrinėjus lentelėje apibendrintus duomenis matyti, kad aptariamuoju laikotarpiu daugiausia versti XX a. antroje pusėje ir vėliau į literatūrą atėjusių autorių kūriniai (atitinkamai 18, gimusių iki 1940 m., ir 24 – iki 1970 m.), o vyrų tarp verstų autorių yra dešimčia daugiau nei moterų (atitinkamai 31 ir 21). Vis dėlto tai liudija, kad pasirenkant, kokį grožinį kūrinį versti, lemiamas kriterijus nėra nei

⁹ Duomenys apie autorius daugiausia iš leidinio *Latviešu rakstniecība biogrāfijās (LRB)*.

amžius, nei lytis. Akivaizdu, kad svarbesnis yra temos aktualumas, darbo populiarumas ar dar kiti kriterijai, tikėtina, kad ir subjektyvus požiūris (jeigu tai nėra užsakomasis darbas).

Pasirenkant kūrinį svarbi gali būti ir tikslinė auditorija. Pavyzdžiui, iš 58 išleistų per šį laikotarpį knygų 6 knygos yra vaikams ir jaunimui skirta proza. Viena ir jų – novelių rinkinys jaunimui, į kurį sudėta 17 novelių, parašytų 10 latvių autorių. Lietuviškai rinkinys pavadintas *Namas su kiškio ausimis* (2001), t. y. pasirinktas Dagnijos Zigmontės (Dagnija Zigmonte) novelės pavadinimas. „Aptakiai ir klaidinamai pristatyta kaip paskutinių XX a. dešimtmečių kūryba, knyga reprezentuoja latvių literatūrą iki atkuriant nepriklausomybę, todėl jos „publicistinis aštrumas“, „politinė drąsa“ suvoktini tik ano meto literatūros kontekste; potencialiems mūsų dienų skaitytojams tai jau ganėtinai tolima ir svetima epocha, jie skaito (jei skaito...) nepalyginti aštresnius ir drąsesnius tekstus. Netikslus ir knygos adresatas – „jaunimui“. J. Baltvilko animalistiniai kūrinėliai mažiesiems, V. Lagzdinio pionieriškos istorijos, A. Neiburgos herojė, kuri „yra laiminga“ prigulusi prie šilto vyro kūno, – skirti įvairioms amžiaus grupėms. Kita vertus, dalis tekstų yra ne tiek vaikams, kiek apie vaikus, nes akivaizdus suaugėlio požiūris ir vertinimas“ (Š a k a v i č i ū t ė 2001). Dar išversti tokie jaunimui skirti prozos kūriniai: Andrejo Dripės (Andrejs Dripe) *Kolonijas audzinātāja piezīmes* (1975) (*Auklėtojo užrašai*, 1990), A. Purinio *Zelta zirneklis smejas* (1981) (*Aukso voras juokiasi*, 1990), V. Kaijako *Melnais kamols-amols-mols* (*Juodasis kamuolys*, 2005). Apie šią knygą recenzijoje sakoma: „Nykštukinės būtybės jaunesniojo amžiaus skaitytojams labai patrauklios. Tai greičiausiai lemia specifiniai vaiko psichikos bruožai – laki vaizduotė ir polinkis į litotę. Šie personažai [kalbama apie trijų Baltijos šalių – Lietuvos, Latvijos ir Estijos – rašytojų Kazio Sajos, Vladimiro Kaijako ir Eno Raudo knygas vaikams. – R. K.] pasižymi išoriniu silpnumu, bet savo sumanumu paprastai atlieka didelius darbus. Tai žadina ir skaitytojo vaiko pasitikėjimą savo jėgomis. Vaiką žavi nykštukų gebėjimas daryti stebuklus, todėl ir pasakose apie šias būtybes vyrauja fantastinis, žaismo elementas. Galima spėti, kad dėl šių ypatumų mažųjų fantastinių personažų vaizdavimas išsivertino vaikų literatūroje ir tebėra gyvybingas iki šių dienų <...> V. Kaijako *Juodasis kamuolys* dar tik pradeda savo kelionę pas skaitytojus <...> V. Kaijakas Latvijoje žinomas kaip puikus detektyvinio žanro kūrinių rašytojas. Kad ir kaip būtų, *Juodasis kamuolys* (Latvijoje pasirodė 2004 m.) yra pirmoji jo apysaka jaunesniesiems skaitytojams, ir rašytojas (g. 1930 m.), visą gyvenimą sėkmingai kūręs suaugusiesiems, nebūtinai gerai rašys vaikams. *Juodasis kamuolys* – ne vienintelis toks atvejis ir pavyzdys, jo meniškumas tikrai kelia abejonių. Bet, šiaip ar taip, kol kas tai vienintelis latvių kūrinys apie nykštukus, išverstas į lietuvių kalbą, taigi ir vienintelė lietuvių vaikų pažintis su latvių mažosiomis fantastinėmis būtybėmis“ (M i k a l a u s k i e n ė 2007). Jaunimui skirta taip pat Mario Rungulio (Māris Rungulis) *Širdelių salos* (2006, latv. *Sirsniņsalas*) ir Mario Putninio (Māris Putniņš) *Laukiniai pyragai* (2010, latv. *Mežonīgie pīrāgi*).

Išvardyti vertimai skirti skirtingo amžiaus auditorijai. Vaikų ir jaunimo literatūrai galima priskirti ir pasakas: išleistos 7 latvių liaudies pasakų ir 7 literatūrinių

10 pav. M. Starastė. *Stebuklai žaliame darže*

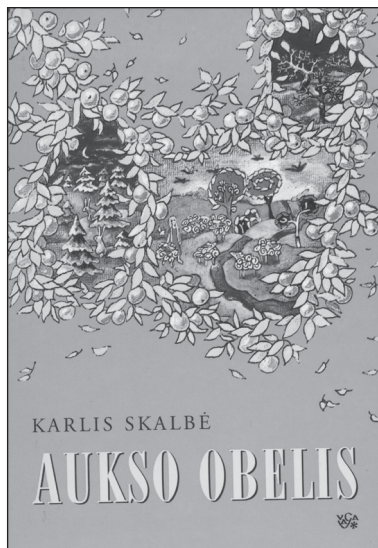

11 pav. J. Zvirgzdinis. *Tobijo paistalai*

pasakų¹⁰ knygos. Versti arba pakartotinai išleisti taip pat seniai žinomi literatūriniai pasakų autoriai: A. Saksė (*Milžino šauksmas*, 1993; *Pasakos apie gėles*, 2005), K. Skalbė (*Aukso obelis*, 1997); *Pasakos*, 2007 – į rinkinį sudėtos 57 pasakos), M. Starastė (*Stebuklai žaliame darže*, 1998; 10 pav.), Imantas Zieduonis (Imants Ziedonis) (*Spalvotos pasakos*, 2006), ir iki šiol mažiau žinomi autoriai – J. Zvirgzdinis (*Tobijo paistalai*, 2006; 11 pav.).

Iliustratoriai

Būtent pasakų knygos paskatino atkreipti dėmesį į Lietuvos knygų leidėjų požiūrį į verstinių leidinių iliustracijas. Matyti tokios iliustravimo tendencijos: 1) verstiniuose knygose išlikusios tos pačios iliustracijos, kokios buvo latvių originale (dažnai jas būna iliustravę kūrinių autoriai); 2) vertimus iliustravęs kitas latvių iliustratorius; 3) vertimus iliustravęs lietuvių dailininkas. Visi trys būdai taikyti ir kalbamojo laikotarpio verstiniuose kūriniuose. Latvių iliustratoriams atstovauja, pavyzdžiui, J. Zvirgzdinio knygą *Tobijo paistalai* (2006) iliustravusi Signė Ērmanė-Litvina (Signe Ērmane-Litvina), V. Kaijako knygą *Juodasis kamuolys* (2005) iliustravęs Viesturas Grantas (Viesturs Grants), K. Skalbės pasakų knygą lietuviškai *Aukso obelis* (12 pav.) iliustravęs Niklavas Strunkė (Niklāvs Strunke). Šio

12 pav. K. Skalbė. *Aukso obelis*

¹⁰ Vertimų suvestinėje pagal žanrus jos neišskirtos iš prozos kūrinių.

dailininko darbai yra visuose pasakų knygos lietuvių kalba leidimuose, nes vertėją O. Borutienę ir jos vyrą rašytoją Kazį Borutą su N. Strunkės šeima siejo artima draugystė nuo tų laikų, kai Borutų šeima gyveno Rygoje (B o r u t a i t ė - M a k a - r i ū n i e n ė 1997, 126). Apie J. Rubenio ir dailininko M. Subačio bendradarbiavimą jau kalbėta straipsnio pradžioje (lietuviškai išleistos 3 knygos jų bendro darbo rezultatai, o latvių kalba tokių knygų yra daugiau). Pačios autorės iliustracijos išlikusios M. Starastės knygoje *Stebuklai žaliajame darže* (1998), lietuvių dailininkės Dovilė Tomkutė iliustravo K. Skalbės knygą *Pasakos* (2007), o Irmina Dūdėnienė – M. Putninio knygą *Laukiniai pyragai* (2010).

Pamąstymų dėl teksto ir iliustracijų dermės galėtų kilti tais atvejais, kai knyga originalo kalba yra iliustravęs autorius, o lietuvišką vertimą – kitas latvių (arba lietuvių) iliustratorius. Iliustracija laikytina neatskiriama knygos sudėtine dalimi, todėl pagrįstas atrodo noras išlaikyti originalo iliustracijas; taip ji suvokiama kaip vientisas vaizdinys. Vis dėlto aišku, kad dėl įvairių priežasčių ne visada tai pavyksta padaryti (tenka atsižvelgti į autoriaus teises ir pan. dalykus). Kartais šiems klausimams skiriama dėmesio ir knygų recenzijose: „Beje, skaitant *Tobijo paistalus* verta atkreipti dėmesį į knygos išvaizdą. Nieko rimta nežadančiu pavadinimu pasivadinusi leidykla į leidybos reikalus žiūri labai rimtai. Palyginti su originalu, gražiai pagyvintas, patobulintas knygos viršelis. Iliustracijos – tos pačios kaip ir originalo, jose pasiekta teksto ir piešinio vienovė, o tai labai svarbu. Juk knyga orientuota į skaitytoją, kuriam lygiai rūpi ir tekstas, ir iliustracija, jų pusiausvyra. Knyga vaikui – tarsi žaistas, kurio vertę lemia ne tik neišsenkamos žaidimo elementų galimybės skaitant, bet ir vizualioji pusė: formatas, viršelis, priešlapiai, maketas, popieriaus kokybė, įrišimas *etc.* <...> Nepaisant visko, *Tobijo paistalai* – itin patraukli ir, sakyčiau, sėkminga knyga tiek turinio, tiek apipavidalinimo požiūriu“ (V a i č i u l y t ė 2006).

Svarbu atkreipti dėmesį į iliustratoriaus vaidmenį kuriant kūrinių vaizdą. Pavyzdžiui, iš pokalbio su M. Runguliu apie jo romaną *Širdelių salos* galima sužinoti, kaip pasielgė latvių dailininkas: „– Penkiolikmetė mergaitė pabėga iš namų, maištaudama prieš tėvus ir suaugusiųjų pasaulio dėsnius. Aš pats kilęs iš Liepojos, o nuo Liepojos tilto matyti sala, kurios forma iš tolo primena širdelę. Ar galėjau rasti tinkamesnę aplinką pirmajai meilei, pirmiesiems bučiniams? Ten ir apgyvendinau savo knygos herojus. Tikra tiesa, kad pagrindinės veikėjos prototipas yra mano dukra, bet latviškojo leidimo dailininkas nekūrybiškai pažiūrėjo į sumanymą ir ant knygos viršelio išspausdino jos nuotrauką. Paskui dukra turėjo problemų, nes visi manė, kad ji tikrai buvo pabėgusi iš namų ir vartojo narkotikus“ (L a u r u - š a i t ė 2007b).

Kitais atvejais, kaip rašoma V. Kaijako romano *Juodasis kamuolys* vertimo recenzijoje, atsiranda tarsi priešprieša tarp žodžio ir vaizdo: „<...> išsiskiriantis iš visos grupės veikėjas – Murmuliukas, jauniausias iš nykštukų <...> Atrodytų, kad tai – galimas skaitytojo vaiko *alter ego*. Murmuliukui knygoje skiriama daugiausia dėmesio, jo gebėjimas įsivelti į bėdą nykštukų kelionę iš tiesų daro spalvingesnę. Tačiau vis dėlto nepalieka dirbtinumo įspūdis. Kyla abejonių dėl personažo am-

žiaus. Ir vardas, ir pats charakterio pristatymas knygos pradžioje („Jis buvo nei didelis, nei mažas, nei storas, nei plonas ir nieko doro apie save nemokėjo pasakyti, tiktai kaip tikras Murmuliukas vis murmuliudavo nei šį, nei tą. Bet vis tiek jam nieko neišeidavo, ir gana“, p. 5) signalizuotų, kad Murmuliukui daugių daugiausia šešeri septyneri metai. Dailininko iliustracijose jis pavaizduotas kiek vyrėlesnis, nors pirmojoje – tas amžius irgi nenusakomas. Bet skaitydamas toliau aptinki labai romantišką Murmuliuko ir elfės Margutės meilės liniją, ir neliaka nieko kita, tik konstatuoti, kad vis dėlto jis paauglys“ (M i k l a u s k i e n ė 2007). Tokie ir panašūs nesusipratimai, kurių priežastis – iliustratorių darbas ir (ar) požiūris – taip pat prisideda prie tinkamo grožinio kūrinio ir jo vertimo suvokimo.

Vertėjai

Iki šiol straipsnyje kalbėta apie lietuviškai išleistą latvių grožinę literatūrą atsižvelgiant į jos autorius, t. y. latvių rašytojus, tačiau ne mažiau svarbus kalbant apie vertimus yra ir vertėjų indėlis. Būtent vertėjai paverčia kitų tautų skaitytojams prieinamu ir suprantamu bet kuria pasaulio kalba parašytą grožinį kūrinį.

Nagrinėtose 58 knygose randamos 29 vertėjų pavardės – daugelis iš jų yra vertę tik prozą arba tik poeziją, o literatūrologas S. Gaižiūnas išvertęs ir prozas (Z. Maurinios *Tremties tragizmas*), ir dramos (M. Zalytės *Margarita*), ir poezijos (A. Ivaskos *Skraidantis ežeras*) kūrinių. Apie kalbamąjį rinkinį (2007), kuriame išspausdinti A. Ivaskos eilėraščiai, reikia pasakyti, kad ją vertusių asmenų ratas gana platus ir originalo kalbos įvairios, todėl jį nelengva nagrinėti. Pirmiausia minėtinas faktas, kad knygos autoriai yra latvė A. Ivaska ir jos vyras estas Ivaras Ivaskas¹¹, į ją sudėti latvių ir estų literatūros vertimai. Kūrinius iš latvių kalbos vertė 5 vertėjai: poezijos ir esė (prozos) rinkinį sudarė ir poeziją vertė S. Gaižiūnas, poeziją vertė taip pat Erika Drungytė ir Kanadoje gyvenęs lietuvių poetas Henrikas Nagys (1920–1996), esė *Latvių poezijos keliai* (I v a s k a 2007, 15–36) iš anglų kalbos išvertė Angelė Šimaitytė, o joje cituotų autorių eilėraščių fragmentus iš latvių kalbos – Zina Katiškienė. Visi išvardyti vertėjai įtraukti į bendrą vertėjų skaičių, tačiau ne visų jų įnašas į latvių literatūros populiarinimą Lietuvoje vienodai reikšmingas. Daugelio kitų vertėjų iš latvių kalbos įnašas į latvių literatūros populiarinimą daug svaresnis. Daugiausia per šį laikotarpį išleistų prozos knygų yra išvertusi Renata Zajančauskaitė – 11, t. y. beveik ketvirtadalį bendrojo vertimų skaičiaus, Dzintra Elga Irbytė – 8, Bronė Balčienė ir Arvydas Valionis – po tris, po dvi knygas – Veronika Adamonytė, Vilma Kaladytė, Laura Laurušaitė, Laimonas Radzinis ir Irena Sisaitė, kiti vertėjai yra išvertę po vieną knygą (žr. 5 lentelę ir vertimų bibliografiją straipsnio gale). Reikia pasakyti, kad išskirtinė vieta šių vertėjų būryje tenka lietuvių kalbininkui Alvydui Butkui, kurio pavardė matoma vienoje knygoje, bet į ją sudėti 10 latvių autorių 17 novelių vertimai, ir Kristinai Vaisvalavičienei, kurios darbas – tarmių poetinių tekstų vertimas. Latvių poeziją į lietuvių kalbą vertė poetai Albinas Bernotas, Vladas Braziūnas, Sigitas Geda, Jonas Strielkūnas, literatūrologas Kęs-

¹¹ Ivars Ivaskas (1927–1991) kaip autorius straipsnyje nenagrinėjamas nė vienu aspektu, tačiau pati knyga kaip latvių literatūros leidinys aptariama.

tutis Nastopka ir kt. Be prieš tai aptartosios esė vertimo iš anglų kalbos, minėtina dar viena knyga, išsiskirianti bendrame vertimų kontekste: Algirdas Pekeliūnas išvertė Anatolo Imermano (Anatols Imermanis) romaną *Viesnīcas „Holivuda” rēgi* (1970) („*Holivudo*“ *viešbučio vaiduokliai*, 1993) iš rusų kalbos.

Kai kurie į lietuvių kalbą išversti latvių kūriniai įvertinti Lietuvoje, pavyzdžiui, vertėjai Veronikai Adamonytei už I. Abelės *Ugnis nepabudins* įteikta Dominyko Urbo premija už vertimo debiutą. Kitus vertina skaitytojai ir (ar) recenzentai. Pavyzdžiui, Laura Laurušaitė, rašydama apie Z. Maurinios *Tremties tragizmą*, teigia: „Vertėjui [Silvestras Gaižiūnas] pavyksta „pagauti“ Maurinios kalbėsena, identifikuoti, organiškai perteikti jos stiliaus aurą. Galimas daiktas, rašytojos vidinė struktūra, pagarba amžinosioms vertybėms randa atlieptį vertėjo pasaulėjautoje. Tarsi dvasinis paveldėtojas jis perima ir rituališkus kultūros žmonių gestus: Maurinia nusiskina nuo įžymybės kapo kokį žibuoklės lapą, prie palto segasi erškėtrožės žiedą iš Cereros šventyklos papėdės, Gaižiūnas padovanoja kolegei Rygos centre augančio mūsuose reto ginkmedžio lapą... Versti pasirinktos latvių figūros irgi signalizuoja tvirtas vertybines nuostatas: be Maurinios, jis yra įvesdinęs į lietuviškąjį kontekstą tokias didžias asmenybes kaip Aspazija, Vilis Plūdonis, Kārlis Skalbē, Māra Zālīte ir kt.“ (L a u r u š a i t ė 2009).

Latvių rašytojų ir poetų kūrybą Lietuvoje populiarina tiek literatai, tiek kalbininkai ir pedagogai, daugelis vertėjų yra filologai pagal išsilavinimą, taip pat kilę iš Latvijos pasienio, pavyzdžiui, V. Braziūnas iš Pasvalio, R. Zajančkauskaitė iš Biržų, o B. Balčienė ir A. Valionis iš Biržų rajono, Dz. Irbyte iš Joniškio ir pan. Kartais tokia informacija pateikiama knygose, recenzijose ar interviu su vertėjais. „K. Skalbės pasakų „Aukso obelis“ vertėja Ona Kazanskaitė-Borutienė, rašytojo Kazio Borutos žmona, gimė ir jos vaikystė prabėgo Lietuvoje (Joniškėlio parapijos Meškalaukio kaime, dab. Šiaulių apskritis), jaunystė – Mintaujoje ir Rygoje. Tad antroji jos kalba buvo latvių kalba“ (B o r u t a i t ė-M a k a r i ū n i e n ė 1997, 126). Vertėja Renata Zajančkauskaitė, kalbėdama su žurnaliste, pasakoja: „Aš gimiau Biržuose, netoli Latvijos sienos. Užaugau su latviškomis lopšinėmis ir pasakomis, nes mano močiutė buvo latvė. Tai padėjo man šią kalbą išmokti ne iš vadovėlių, o prasismelkiant iki pat jos gyvybės šaknų. Geras kalbos mokėjimas yra puikus instrumentas, padedantis pažinti ne tik kaimynų literatūrą, bet ir folklorą, istoriją <...> Latvių autorių kūrybos dalis tarp mano vertimų didžiausia. Kaimynų literatūrą gerai pažįstu, mėgstu ją. Daug dvasinio pasitenkinimo teikė ir darbas verčiant žymios rašytojos Reginos Ezeros tris romanus, latvių klasikų Anos Saksės ir Karlio Skalbės pasakas. Šį žanrą mėgstu – esu išvertusi iš prancūzų kalbos Žorž Sand, Marie Catherine d’Aulnoy pasakas. Man labai svarbu, kad rašytojo kalba būtų turtinga, graži. Kai imiesi lietuviškai prakalbinti tikrai vertingą knygą, jokios vertėjo kelyje pasitaikančios kliūtys negąsdina.“ <...> Pirmoji jos išversta knyga buvo Anos Saksės „Pasakos apie gėles“, pasirodžiusi 1969 metais“ (K a n o p k a i t ė 2009).

Leidyklos

Įvairūs vertimai leidžiami dažniausiai leidyklų, kurios yra Vilniuje ir Kaune, tik viena kita knyga šio laikotarpiu pasirodė kituose Lietuvos miestuose. Šiauliuose, Šiaulių universiteto leidykloje išleistos penkios knygos – D. Dreikos *Vėjo juokas* (2007), A. Aizpurietės *Plaukiotoja naktimis* (2009), E. Martužos *Neprotingoji* (2011) ir J. Akuraterio *Kumečio bernioko vasara* (2007), o leidykloje *Saulės delta* Janio Poruko (Jānis Poruks) *Perlų žvejys* (1996). Trys iš visų kalbamojo laikotarpio vertimų (du poezijos rinkiniai ir liaudies pasaka) pasirodė Latvijoje – Jelgavoje, Rēzeknėje ir Rygoje.

4-oje lentelėje apibendrinti duomenys apie Vilniuje ir Kaune išleistas knygas (suskirstytos pagal metus ir konkrečias leidyklas). Kaip rodo lentelės duomenys, iš viso per aptariamąjį laikotarpį vertimų iš latvių kalbos Lietuvoje išleista 24 įvairių leidyklų, tarp jų 15 Vilniuje ir 6 Kaune. Tačiau yra kelios leidyklos, kurios latvių literatūrą leido daugelį metų, pavyzdžiui, gana aktyviai šio periodo pradžioje tai darė leidykla *Vyturys*, kurios šiuo metu jau nebėra, taip pat leidykla *Vaga*. Ši leidykla ir toliau leidžia latvių autorių kūrinį vertimus (žr. 2005–2007 m.), nuo 2004 m. tokiomis vertimais susidomėjo leidykla *Alma littera*.

4 lentelė

Leidyklos pagal miestus ir metus (1990–2012)

Metai	Vilnius	Kaunas
1990	<i>Mintis</i> (2); <i>Vaga</i> ; <i>Vyturys</i> (2)	<i>Šviesa</i>
1992	Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla; SEGRO (2); <i>Vaga</i> ; <i>Vyturys</i>	
1993	<i>Vyturys</i> (2)	
1994	<i>Vyturys</i>	
1996		<i>Šviesa</i> ; <i>Vaiga</i>
1997	<i>Baltos lankos</i> ; <i>Vaga</i>	
1998	<i>Lietus</i> ; <i>Vaga</i>	Markas
2001		<i>Aesti</i>
2003	<i>Mintis</i>	
2004	<i>Alma littera</i> ; Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla; <i>Mintis</i>	
2005	<i>Alma littera</i> ; <i>Petro ofsetas</i> ; <i>Vaga</i> (2); Vilniaus spaustuvė (Sirokas)	
2006	<i>Alma littera</i> ; <i>Pasviręs pasaulis</i> ; <i>Vaga</i> (2); <i>Nieko rimto</i>	UAB <i>Jana seta</i> ir Ko
2007	<i>Alma littera</i> (3); <i>Pasviręs pasaulis</i> (2); <i>Vaga</i> ; <i>Versus aureus</i>	
2008	<i>Kronta</i>	<i>Nemunas</i>
2010	<i>Gimtasis žodis</i> ; <i>Nieko rimto</i>	
2011	<i>Alma littera</i>	
2012	Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla	

Kartais apie knygų leidybą kalba ir patys vertėjai, pavyzdžiui, R. Zajančkauskaitė apie vertimus iš latvių kalbos ir jų leidybą: „Deja, leidyklas ne visada domina mūsų artimiausių kaimynų ir brolių latvių literatūra. Ji neatneša didelio pelno, tad siūloma rėmėjų ieškotis patiems vertėjams. Taigi, dažnai tenka versti „į stalčių“ ir laukti geresnių laikų“, – nuskamba minorinė gaidelė. Abu A. Gryno romanus [*Tobagas* išleistas 2010 m., o *Namėjo žiedas* dar nepasirodė. – R. K.] R. Zajančkauskaitė vertė gavusi valstybinę stipendiją. Tačiau tolesnis knygų likimas – jau privačių leidėjų reikalas. Natūralu, kad jiems labiau rūpi verslas, o ne šviečiamoji misija. Daugiausia Renata Zajančkauskaitė bendradarbiauja su leidykla „Alma littera“, kuriai kasmet išverčia po kokią knygą. „<...> daug džiaugsmo patyriau, kai 2007-aisiais, ilgai gulėjusi leidykloje, pagaliau išėjo tikrai vertinga knyga – latvių literatūrinės pasakos pradininko Karlio Skalbės „Pasakos“. Žinoma, be galo įdomu buvo versti ir „Tobaga“, – prisipažįsta Renata“ (K a n o p k a i t ė 2009).

Vertimai kalbiniu požiūriu

Apie vertimus jau kalbėta įvairiais aspektais, tačiau lig šiol į juos nebuvo pasižiūrėta kalbiniu požiūriu. Straipsnio apimtis neleidžia to padaryti labai išsamiai, todėl galima tik pateikti trumpą apžvalgą. Kyla keli klausimai, svarbūs ir verčiant grožinius kūrinius, ir juos leidžiant. Palyginus pastaraisiais metais pasirodžiusius latvių vertimus su anksčiau išleistais, matyti, kad vis dažniau latvių autorių vardai ir pavardės rašomi originalo kalba, nelietuvinami. Tyrinėjant kitų kalbų tikrinių žodžių perteikimo tendencijas lietuvių kalba matyti, kad, skirtingai nei kitos užsienio kalbos, latvių kalba lig šiol buvo išimtis: latvių tikriniai žodžiai visada būdavo lietuvinami (apie šiuos klausimus plačiau žr. K v a š y t ė 2012), o kitų kalbų – vartojami originalo kalba. Šis klausimas kartkartėmis sukelia nemenkas diskusijas lietuvių visuomenėje. Norint rasti sprendimą reikia atsižvelgti į tekstų stilistinę įvairovę ir kitas aplinkybes. Kalbant apie literatūros kaip grožinio stiliaus tekstus, aišku, kad jose nevartojamos originalo kalbos formos: lotynų abėcėlės rašmenis vartojančių kalbų asmenvardžiai ir vietovardžiai kūriniuose rašomi adaptuoti, t. y. pagal tarimą (*LKKN* 67). Tačiau neišspręstas klausimas dėl grožinių kūrinių autorių vardų ir pavardžių. Pastaruoju metu pastebima tendencija taikyti kitų užsienio kalbų tikrinių žodžių rašymo principus, t. y. rašyti juos originalo kalba – latviškai. Taip skaitytojams kyla sunkumų juos taisyklingai perskaityti (išstarti); kartais jie iškraipomi, pavyzdžiui, Nuoros Ikstenos (Nora Ikstena) vardą nemokantys latvių kalbos taria su balse *o* – taip, kaip parašyta ant knygos viršelio ir pan.

Ne mažiau svarbus su vertimu susijęs klausimas yra grožinių kūrinių pavadinimai – ar reikia stengtis pagal galimybes laikytis originalo, ar leidžiama pasirinkti vertėjo siūlomą variantą, ar vertėjas gali laisvai rinktis. Tai aktualu ir kalbant apie kai kurias latvių autorių knygas lietuvių kalba. Pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį į N. Ikstenos romano *Jaunavas mącība* (2001) vertimą, lietuviškai pavadintą *Gyvenimas yra gyvenimas yra gyvenimas* (2004). Romaną išvertė jauna vertėja V. Adamonytė – ši knyga yra ir jos kaip vertėjos, ir N. Ikstenos kaip latvių autorės debiutas Lietuvoje. Apskritai abu debiutai vertinami kaip gana vykę (L a u r u š a i t ė

2005), vis dėlto nuomonė apie pačią knygą nėra tokia teigiama: „Reikia pasakyti, kad lietuviškojo leidimo pavadinimas, viršelis, formatas ir anotacija ant galinio viršelio beviltingai komerciniai, orientuoti į eilinių knygų mugių adresatą. Išorinis apipavidalinimas ir antraštė pristato kūrinį auditorijai, o šiuo atveju reprezentuoja ir daugeliui ne tik neskaitytą, bet ir negirdėtą Latvijos autorę. Nepaisydama autorės valios, vertėja (ar leidykla) taiklų ir visiškai motyvuotą autorinį pavadinimą „Mergelės mokymas“ pakeitė į griozdišką ir neišraiškingą „Gyvenimas yra gyvenimas yra gyvenimas“ (tokiu pavadinimu, beje, yra parašyta latvių kritiko Gunčio Berelio recenzija, kurioje jis šiuos žodžius laiko romano svorio centru, bet krikštyti verstines knygas recenzijų pavadinimais – keistoka praktika). Juo labiau kad anotacijose ir reklaminiuose bukletuose kitomis kalbomis (anglų, prancūzų, vokiečių) išlaikytas autorinis pavadinimo variantas. Latviško leidimo viršeliui pasirinktas XVII a. paveikslo „Mergelės mokymas“ fragmentas irgi, manyčiau, daug adekvačiau atspindi knygos esmę nei Dalios Dubonienės marga koliažinė kompozicija. Teksto leitmotyvas – mokymas, išminties perdavimas iš kartos į kartą, „gyvybės gramatika“, todėl latviškojo viršelio moteris, iš atverstos knygos mokanti mergaitę, ir minėtos Elioto eilutės dar kartą patvirtina šio epicentrinio įvaizdžio svarbą <...>. Aiškiai matyti, lietuviškoji pavadinimo korekcija ne tik nusakralina biblinį lygmenį, bet ir formuoja aliuziją vien į profanišką kasdienybės patirtį“ (L a u r u š a i t ė 2005).

Pasvarstymų dėl vertimų pavadinimų kyla ir galvojant apie V. Kaijako romaną *Melnais kamols-amols-mols*. Patyrusi vertėja B. Balčienė iš dalies išlaiko originalo pavadinimą (liet. *Juodasis kamuolys*, 2005), bet neatspindi žodžių žaismo, kurio esama latviškame pavadinime. Tačiau toks pasirinkimas motyvuotas, nes ne kiekvienas žodžių žaismas leidžiasi perteikiamas kita kalba. Peržiūrėjus kitus vertimus matyti, kad pasitaiko nedidelių originalo pavadinimų pakeitimų, tačiau jie nėra tokie ryškūs, kaip kalbamojo N. Ikstenos romano atveju. Pavyzdžiui, gramatinio laiko pakeitimas I. Abelės romano pavadinime: latviškai esamasis laikas, o lietuviškai – būsimasis (plg. *Uguns nemodina / Ugnis nepabudins*), žodžio pasirinkimas R. Ezeros apysakai *Nakts bez mēnesnīcas* pavadinti – liet. *Naktis be mėnulio*, nors lietuvių kalba yra ekvivalentas *mėnesiena*), žodžio praleidimas A. Dripės romano *Kolonijas audzinātāja piezīmes* pavadinime (liet. *Auklėtojo užrašai*) ir pan.

Recenzijose taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, kodėl autoriai pasirenko vienką ar kitokį pavadinimą. „Romano „Kilpa“ pavadinimą, pasak rašytojos, padiktavo reali upė Pededzė (savotiška riba tarp Latgalos ir Vidžemės), vingiuojanti ir daranti kilpas, tapusi saugia priebėga kai kuriems gyvūnams (pvz., žalčiams). Vienoje iš tokių Pededzės kilpų L. Muktupavela įkurdina keturias šimtmečių senumo sodybas – Senviksvas, Senčiužutes, Senmadaras ir Senrožes: „Kilpoje nėra buvę nei Nauja-, nei Slėnio-, nei Kalno- sodybų. Senųjų sodybų pavadinimuose tik žolės, tik gėlės.“ (p. 16) (G u g e v i č i ū t ė 2007). „[Z. Maurinios] Knygos „Apie žmones ir daiktus“ palydimajame straipsnyje naujosios knygos pavadinimą Gaižiūnas vertė labiau pažodžiui – „Tremties tragika“. „Tragika“ skamba santūriau, stojiškiau, rūsčiau nei „tragizmas“ (gal kad nuolat linksniuojami *-izmai* yra įgavę perne-

lyg įgirusias estetinių srovių ir ideologinių konstruktų konotacijas). Tai minimali transformacija, nenusižengianti autoriaus valiai ir tekstologijos principams. Latviškojo leidinio sudarytojas ėjo daug toliau: savavališkai perkrikštijo dienoraščius į „Drašą būti“, motyvuodamas tuo, kad jie tremties prakeiksmą atskleidžia labiau kaip konstruktyvią išterme, o ne tragediją. Pagirtina, kad Gaižiūnas laikėsi autentiško autorinio leidimo (latviai perleisdami sujaukė ir dienoraščio chronologiją)“ (Laurušaitė 2009).

Nustebino faktas, kad 2007 m. pasirodė naujas J. Akuraterio *Kalpa zēna vasara* vertimas, įvertintas kaip pažodinis (plačiau žr. Kazlauskaitė 2010). Jo autorius yra Alfredas Stratas. Iki šiol šis kūrinys lietuviškai buvo išleistas 1972 m. (išvertė Kostas Korsakas). Naujojo vertimo, kaip jį pratarmėje pristato vertėjas, pagrindas yra 1996 m. latvių leidinys, o knygai pavadinti vertėjas pasirinko žodį *kumetis* vietoj anksčiau vartoto *samdinys* (plg. liet. *Samdinio bernioko vasara* ir *Kumečio bernioko vasara*). Abu minėti lietuvių žodžiai pagal apibrėžtį galėtų būti laikomi sinonimais: *kumetis* ‘istor. samdomasis dvaro darbininkas’ (*DLKŽ*) (plg. ‘dvarininko samdomas valstietis, dirbantis už butą ir atlyginimą natūra’ *LKŽe*) ir *samdinys* pirmąją reikšmę ‘samdomas ppr. kaimo darbininkas’ (*DLKŽ*) (plg. ‘samdomas (ppr. žemės ūkio) darbininkas’ *LKŽe*). Nors viename apibrėžime minėtas dvaras, o kitame kaimas ar žemės ūkis, ypatingų reikšmės atspalvių tai galėtų ir nesuteikti, nes abiem atvejais kalbama apie kaime samdomus darbininkus, tačiau tai skirtingų laikotarpių žodžiai. Ir lietuvių kalbos „Sinonimų žodyne“ prie žodžio *samdinys* kaip sinonimas *kumetis* nepateiktas – šio žodžio iš viso nėra žodyne (*SŽ* 415–416).

Pagaliau klausimas, visada rūpėjęs ir vertėjams, ir versto teksto skaitytojams: vertimo kalbos kokybė. Atsakymą į šį klausimą rasti nėra lengva, be to, aptarti tai viename straipsnyje – neįmanoma. Dėl nagrinėjamų vertimų tekstų yra tekę girdėti įvairių nuomonių (remiantis vienu kitu perskaitytu vertimu formuojasi ir asmeninis įspūdis). Reikia konstatuoti, kad vertimuose pasitaiko įvairių kalbinių netikslumų, jų pasitaiko ir labai produktyvių bei ne vieną knygą išvertusių vertėjų darbuose. Tačiau tenka pripažinti faktą, kad grožinio kūrinio vertimas yra sunkus darbas, reikalaujantis įvairių įgūdžių.

Kaip Ontono Slišano knygos *Rūtalų vydā. Ratelē vēdorelie* recenzijoje rašo Aurelija Mykolaitytė: „Lietuviški ar latviški bendrine kalba knygoje surašyti eilėraščiai (laimė, tokių yra tik keletas) jau neturi tos žodžio įtaigos – tokia poezija tiesiog slyste praslysta sąmonėje. Tai anaipol nereikia, kad tie eilėraščiai prastesni, – tiesiog pernelyg nugludintas daugybės poetų bendrinės kalbos žodynas. Taiklus knygos gale įdėtas Annos Rancanės pastebėjimas apie O. Slišano poeziją: „Dar įdomiau, kad ji perteikiama regionine kalba, kuri palyginti su savos tautos oficialiaja, labiau nuplikinta ir suniveluota kalba, yra išsaugojusi senesnę, spalvingesnę tautosakos ir tarminių žodžių sluoksnį, tačiau yra patekusi į tarsi našlaitės situaciją. Žemaičiai ir latgaliai gali suprasti vieni kitus toje sąmonės erdvėje, kuri yra abiem šioms tarmėms bendra. Kaip latvių kalba būtų skurdi be latgalių ir lyvių kalbų, sėlių, ventinių ir kitų šnektų, taip skurdūs būtų lietuviai be žemaičių,

lenkai be kašubų ir t. t.“ Beje, O. Slišanas jau yra išleidęs 6 poezijos knygas latgalių tarme. Įdomi knyga dar ir tuo, kad eilėraščiai skirti ne suaugusiesiems, o vaikams – tiems, kurie visiškai neieškos semantinių, stilistinių gražmenų, bet priims poeziją kaip mielą žaidimą, tik jiems patikėtą paslaptį (M y k o l a i t y t ė 2009). Gerai įvertintas vertėjos darbas.

Švelnesnių ar griežtesnių vertimų kalbos įvertinimų esama ir kitose recenzijose. Pavyzdžiui, apie Z. Maurinios *Tremties tragizmą*: „Su aukštuoju stiliumi kiek disonuoja apmaudžiai pražiūrėtos korektūros klaidos, kiti „juoduliukai“ <...> Esama netikslumų verčiant vietovardžius ir asmenvardžius, antikos architektūros detales“ (L a u r u š a i t ė 2009) ir apie V. Kaijako *Juodasis kamuolys*: „Murmuliukas išgyvena pirmosios netekties skausmą [išsiskyrimą su elfe Margute. – R. K.] ir tarsi subręsta. Bet, sprendžiant iš panosėje murmuliuojamų eilių („Tada tiktai ilgėtis, / tiktai svajoti lieka, / nes nieko, patikėkit, / daugiau man nebelieka“, p. 222), ateityje jis taps tikru grafomanu. Galbūt šis, o ir visi kiti eiliuoti intarpai latviškai skamba geriau, tačiau skaitant lietuvišką vertimą jų menine verte tenka labai abejoti“ (M i k a l a u s k i e n ė 2007). Gerokai kritiškiau įvertinta L. Muktupavelos romano *Kilpa* kalba („Beje, gramatinės klaidos ir nerangus vertimas (romaną į lietuvių kalbą išvertė Dzintra Elga Irbytė) knygoje akivaizdžiai bado akis...“ (G u g e v i č i ū t ė 2007)), novelių rinkinys jaunimui *Namas su kiškio ausimis* („Vargu ar reikalingi vertėjo paaiškinimai ir žargonizmų – „man vienodai“, „knaipė“, „nusišnisti“, „fainiausiai“ – vertimai į literatūrinę kalbą. Gal verčiau reikėjo išversti rusiškus sakinius, rusiškų ir vokiškų dainų fragmentus? Norėtusi, kad būtų buvę išversti ir latviški knygų pavadinimai informacijoje apie autorius, kad ten būtų buvę pažymėta, kas išleista lietuviškai. Rinkinys būtų neblogas kąsnelis kokiam pradedančiam redaktoriui – jis tikrai mokėtų ištaisyti „ant durniaus“ (p. 32), „kaspinai trylikos metų amžiuje“ (p. 14), „nuduoda“ (p. 96; 112), „atrodau aukštumoje“ (p. 145), „išmetė grimasą“ (p. 151), „rezignuotas nusiraminiimas“ (p. 94), suabejotų, ar galima niūniuoti barkarolę iš Hofmano apsakymų (p. 127), skaityti „stačiai, įsikibus alkūnėmis į stalą“ (p. 89), patikslintų, kas iš tiesų yra spraga (p. 4), ar frazė „Gal nori ko užkąst?“ yra samprotavimas (p. 120)...“ (Š a k a v i č i ū t ė 2001), Mario Putninio (Māris Putniņš) *Laukiniai pyragai* („Veržlus, vaizdingas, šmaikščiais individualizuotos kalbos intarpais pagyvintas pasakojimas, gausybė kulinarijos terminų, reta jūreivystės ir karybos terminija – nelengva užduotis vertėjams ir redaktoriams <...> Egzotikos kupino kūrinio išnašose autorius aiškina jūreivystės terminus, ginklų pavadinimus ar šiaip retesnius žodžius. Neapsiėjo be tokių komentarų ir vertimo rengėjai. Nors vertimo p. 5 parašyta, kad visos pastabos išnašose autoriaus, iš tiesų mūsų rengėjai su išnašomis tvarkosi savarankiškai. Neaiškinami dalykai, kurie vertimo skaitytojams, tikimasi, bus suprantami be komentarų“ (U r n ė ž i ū t ė 2011).

Baigiamosios pastabos

Apibendrinant visa tai, kas anksčiau pasakyta, galima daryti išvadą, kad latvių literatūra verčiama į lietuvių kalbą gana aktyviai, tačiau nepakankamai. Tarp

58 nuo 1990 iki 2012 m. išleistų verstinių knygų dominuoja prozos kūriniai, pastaruoju metu pastebima tendencija versti naujus, neseniai latvių kalba parašytus kūrinius (autoriai L. Muktupavela, N. Ikstena, I. Abelė, M. Rungulis, J. Rubenis ir kt.). Susiformavęs ir nuolatinių vertėjų ratas: daugiausia prozos knygų išvertusi R. Zajančauskaitė (11) ir Dz. Irbytė (8), o poezijos daug vertę V. Braziūnas, S. Gedda, E. Drungytė. Iš leidyklų, kurios leidžia vertimus iš latvių kalbos, minėtinos Vilniaus leidyklos *Vaga* ir *Alma littera*, anksčiau – *Vyturys*. Dabar latvių verstinius leidinius leidžia vis naujos leidyklos ne tik Vilniuje ir Kaune, pavyzdžiui, kelios knygos pasirodžiusios Šiauliuose, taip pat Latvijoje. Kalbant apie vertimų kokybę būtina atkreipti dėmesį į kelis klausimus, susijusius tiek su latvių autorių ir jų kūrinių pasirinkimu, tiek su vertėjų susidomėjimu ir jų kalbos įgūdžiais, taip pat kritiškai vertinti vertimų kalbos kokybę. Pastaruoju metu aktualus tampa latvių autorių vardų ir pavardžių rašymo originalo kalbos forma ar sulietuvintai klausimas.

Literatūra

- B o r u t a i t ė - M a k a r i ū n i e n ė** 1997 – Eglė Borutaitė-Makariūnienė, „Karlio Skalbės pasakų vertėja Ona Kazanskaitė-Borutienė“, *Aukso obelis*, Vilnius: Vaga, 126.
- DLKŽ – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas**. Ats. red. Stasys Keinys, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006.
- F o m i n a** 2007 – Aleksandra Fomina, „(Pa)skaitiniai“, *Literatūra ir menas*, 3145, 2007 06 01, [prieiga internete: <http://www.culture.lt/menas/?st_id=10910>, žiūrėta 2012-11-08].
- G a i ž ū n s** 2008 – Silvestras Gaižūns, „Latviešu literatūra Lietuvā“, *Latvieši, igauņi un lietuvieši: literārie un kultūras kontakti*. Atb. red. B. Kalnačs, Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 950–1026.
- G u g e v i č i ū t ė** 2007 – Gitana Gugevičiūtė, „Laimos Muktupavelos romanas – kilpos saugoma latviška dvasia“, *Klaipėda*, 2007-05-08, [prieiga internete: <<http://www.alfa.lt/print/136179/>>, žiūrėta 2010-06-04].
- I v a s k a, I v a s k** 2007 – Astrīde Ivaska; Ivar Ivask, *Skraidantis ežeras*. Sud. S. Gaižiūnas, Vilnius: Pasvires pasaulis.
- K a z l a u s k a i t ė** 2010 – Rūta Kazlauskaitė, „Spalvų pavadinimai Janio Akuraterio apysakos „Kalpa zēna vasara“ vertimuose į lietuvių kalbą“, *Valoda-2010*, Daugavpils: Saule, 128–141.
- K a n o p k a i t ė** 2009 – Rūta Kanopkaitė, „Latvių kalba lydėjo nuo lopšio“, *Šeiminkė*, 2009-10-16, [prieiga internete: <<http://gyvenimas.delfi.lt/archive/article.php?id=24699681>>, žiūrėta 2010-06-04].
- K v a š i t e** 2008a – Regīna Kvašīte, „Latviešu autoru daiļdarbu tulkojumi lietuviēšu valodā“, *Latgale kā kultūras pierobeža*, Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”, 229–245.
- K v a š y t ė** 2008b – Regina Kvašytė, „Latvių grožinė literatūra lietuvių kalba“, *Literatūra ir menas*. Priedas *Park@s*, 2008-11-28.
- K v a š y t ė** 2012 – Regina Kvašytė, *Tarp Lietuvos ir Latvijos: lingvistinės paralelės. Starp Lietuvu un Latviju: lingvistiskās paralēles*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Žinātnis-ko rakstu krājums, Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.

- L a u r u š a i t ė 2005 – Laura Laurušaitė, „Mokytis ar mylėtis?“, *Šiaurės Atėnai*, 2005-03-05, [prieiga internete: <www.culture.lt/satenai/>, žiūrėta 2007-11-17].
- L a u r u š a i t ė 2007a – Laura Laurušaitė, „Į rytus nuo saulės, į šiaurę nuo žemės“, *Šiaurės Atėnai*, 841, 2007-04-21, [prieiga internete <www.culture.lt/satenai/>, žiūrėta 2012-11-08].
- L a u r u š a i t ė 2007b – Laura Laurušaitė, „Māris Rungulis: perleisti per rakto skylutę“, *Šiaurės Atėnai*, 858, 2007-08-25, [prieiga internete: <www.culture.lt/satenai/>, žiūrėta 2012-11-08].
- L a u r u š a i t ė 2009 – Laura Laurušaitė, „Švelnaus žiedo heliocentriška jėga (Zenta Mauriņa. TREMTIES TRAGIZMAS, 2007)“, *Šiaurės Atėnai*, 2009-04-10, [prieiga internete: <www.culture.lt/satenai/>, žiūrėta 2010-06-04].
- LKKN – *Lietuvių kalbos komisijos nutarimai (1977–1998)*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* [www.lkz.lt].
- LRB – *Latviešu rakstniecība biogrāfijās*. Otrais, pārstrādātais un papildinātais izdevums, Rīga: Zinātne, 2003.
- M i k a l a u s k i e n ė 2007 – Neringa Mikalauskienė, „Peldai, pabaldukai ir tiesiog nykštukai“, *Rubinitis*, 3 (39), [prieiga internete: <<http://rubinitis.lnb.lt>>, žiūrėta 2010-06-04].
- M y k o l a i t y t ė 2009 – Aurelija Mykolaitytė, „Dvitarmsis eksperimentas“, *Literatūra ir menas*, 2009-12-04, [prieiga internete: <http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20110808070751/http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3262&kas=straipsnis&st_id=15717>, žiūrėta 2013-06-15].
- S i l e n i e k s 2005 – Juris Silenieks, „Mārtužas izravētā sirds, joprojām aktuāli“, [prieiga internete: <www.lv.rostat.org/analysis,domicelle.blogs.lv>, žiūrėta 2007-11-10].
- SV – Elza Grīnberga, Oskars Kalnciems, Gustavs Lukstiņš, Jānis Ozols, Anitra Pārupe, Eižens Rauhvargers, *Sinonīmu vārdnīca*, 3. papildinātais un pārstrādātais izdevums, Rīga: Avots, 2002.
- SŽ – Antanas Lyberis, *Sinonimų žodynas*. Antrasis pataisytas leidimas, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2002.
- Š a k a v i č i ū t ė 2001 – Danguolė Šakavičiūtė, „Balsai iš Latvijos (ir mūsu) praeities“, *Rubinitis*, 2001-11-01, [prieiga internete: <<http://rubinitis.lnb.lt>>, žiūrėta 2010-06-04].
- U r n ė ž i ū t ė 2011 – Rita Urnėžiūtė, „Mario Putninio romano ‘Laukiniai pyragai’ vertimo recenzija“, *Gimtoji kalba*, 8, [prieiga internete: <www.llvs.lt>, žiūrėta 2013-06-15].
- V a i č i u l y t ė 2006 – Ramunė Vaičiulytė, „Latvių meškiukas atvyko į Lietuvą“, *Rubinitis*, 3 (39), [prieiga internete: <<http://rubinitis.lnb.lt>>, žiūrėta 2007-11-17].
- V ė r d i ņ š 2012 – Kārlis Vērdiņš, „Keletas žodžių apie draugus“, *Pavasaris bus kaip visuomet*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 5–9.

Vertimų bibliografija¹² (1990–2012)

1. Ābele Inga, *Ugnis nepabudins*. Vertė Veronika Adamonytė, Vilnius: Versus aureus, 2007.
2. Aizpurietė Amanda, *Plaukiotoja naktimis*. Vertė Dzintra Elga Irbytė, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2009.
3. Akuraters Jānis, *Kumečio bernioko vasara*. Vertė Alfredas Stratas, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007.
4. Belas Albertas, *Žmonės valtyse*. Vertė Arvydas Valionis, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1992.
5. Bērzinis Uldis, *Vabzdžių žingsniai. Kukaiņu soļi*. Vertė Kęstutis Nastopka et al., Vilnius: Baltos lankos, 1997.
6. Bojaras Guntis, *Šilko gyvatė: pašnekesiai apie meilę*. Vertė Laura Laurušaitė, Vilnius: Alma littera, 2011.
7. Dreika Dagnija, *Vėjo juokas*. Vertė Dzintra Elga Irbytė, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007.
8. Dripė Andrejīs, *Auklėtojo užrašai*. Vertė Renata Zajančauskaitė, Kaunas: Šviesa, 1990.
9. *Dzīvās baltu valodas*. Sast. Dace Markus, Jelgava: Apgāds „Rasa ABC”, 2008.
10. Ezera Regina, *Prievarta. Išdavystė*. Vertė Renata Zajančauskaitė, Vilnius: Vaga, 1992.
11. *Gražiausios latvių pasakos*. Vertė Vytautas Martišius, Kaunas: Vaiga, 1996.
12. *Gražiausios mano vaikystės pasakos. Latvių pasakos*. Vertė Bronė Balčienė, Vilnius: Alma littera, 2007.
13. Grīns Aleksandrs, *Tobagas*. Vertė Renata Zajančauskaitė, Vilnius: Gimtasis žodis, 2010.
14. Ikstena Nora, *Gyvenimas yra gyvenimas yra gyvenimas*. Vertė Veronika Adamonytė, Vilnius: Mintis, 2004.
15. Imermanis Anatolis, *“Holivudo” viešbučio vaiduokliai*. Iš rusų kalbos vertė Algirdas Pekeliūnas, Vilnius: Vyturys, 1993.
16. Ivaska Astridė, Ivask Ivar, *Skraidantis ežeras*. Sud. Silvestras Gaižiūnas, Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2007.
17. Jaunsudrabinis Janis, *Žalioji knyga*. Vertė Henrikas Čigriejus, Vilnius: Vyturys, 1990.
18. Kaijakas Vladimiras, *Juodasis kamuolys: nykštukų nuotykių romanas*. Vertė Bronė Balčienė, Vilnius: Alma littera, 2005.
19. *Kaip šuo su vilku kariavo*. Vertė Sigita Brazaitytė, Kaunas: UAB „Jana seta“ ir Ko, 2006.
20. *Keturios latvių apysakos*. Sud. I. Sisaitė. Vertė Irena Sisaitė, Lina Balčiūtė, Arvydas Valionis, Vilnius: Vaga, 1990.
21. Kronbergs Juris, *Vilkas Vienakis. Vilks Vienacis*. Vertė Vladas Braziūnas, Vilnius: Krona, 2008.
22. Langa Liana, *Vienišieji. Bezpiederīgie*. Vertė Erika Drungytė, Kaunas: Nemunas, 2008.
23. *Latvių liaudies pasakos*, 3-ias leid., Vilnius: SEGRO, 1992.
24. *Latvių pasakos*, Vilnius: SEGRO, 1992.
25. Liepa Anīta, *Ekshumacija*. Vertė Vytautas Prančiškus Būda, Kaunas: Šviesa, 1996.

¹² Bibliografijoje autorių vardai ir pavardės palikti kaip knygose.

26. Martuža Eva, *Išravėta širdis*. Vertė Dzintra Elga Irbytė, Vilnius: Vilniaus spaustuvė (Sirokas), 2005.
27. Martuža Eva, *Neprotingoji*. Vertė Dzintra Elga Irbytė, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2011.
28. Maurinia Zenta, *Knyga apie žmones ir daiktus*. Vertė Renata Zajančauskaitė, Kaunas: Markas, 1998.
29. Mauriņa Zenta, *Tremties tragizmas: Švedijos dienoraščiai*. Vertė Silvestras Gaižiūnas, Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2007.
30. Muktupāvela Laima, *Pievagrybių testamentas: juodieji baltai pas keltus*. Vertė Dzintra Elga Irbytė, Vilnius: Mintis, 2003.
31. Muktupāvela Laima, *Kilpa*. Vertė Dzintra Elga Irbytė, Vilnius: Vaga, 2006.
32. *Namas su kiškio ausimis*: Latvių novelės jaunimui. Vertė Alvydas Butkus, Kaunas: Aesti, 2001.
33. *Pavasaris bus kaip visuomet*. Šiuolaikinės latvių poezijos antologija. Sudarė ir vertė Erika Drungytė, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2012.
34. Porukas Janis, *Perlų žvejys*: fantazija. Vertė Renata Nausėdaitė, Šiauliai: Saulės Delta, 1996.
35. Puras Laimuonis, *Kryžius virš piliakalnio*. Vertė Laimonas Radzinis, Vilnius: Mintis, 1990.
36. Puras Laimuonis, *Liepsnojantis piliakalnis*. Vertė Laimonas Radzinis, Vilnius: Mintis, 1990.
37. Purinis Andris, *Aukso voras juokiasi*. Vertė Bronė Balčienė, Vilnius: Vyturys, 1990.
38. Putniņš Māris, *Laukiniai pyragai. Pietų jūros pasaka*. Vertė Laura Laurušaitė, Vilnius: Nieko rimto, 2010.
39. Rainis Janis, *Poezija. Dramos*. Vertė Albinas Bernotas et al. Sud. Kęstutis Nastopka, Vilnius: Vaga, 1998.
40. Rokpelnis Jānis, *Lyrika*. Vertė Vladas Braziūnas, Vilnius: Petro ofsetas, 2005.
41. Rubenis Juris, *Dešimt Dievo įsakymų*. Vertė Renata Zajančauskaitė, Vilnius: Alma littera, 2004.
42. Rubenis Juris, *365 pasakojimai kiekvienai metų dienai: kelionė į Emausą*. Vertė Renata Zajančauskaitė, Vilnius: Alma littera, 2006.
43. Rubenis Juris, Subačs Māris, *Aštuntoji diena*. Vertė Renata Zajančauskaitė, Vilnius: Alma littera, 2007.
44. Rūmnieks Valdis, Migla Andrejs, *Kuršių vikingai*. Vertė Dzintra Elga Irbytė, Vilnius: Vaga, 2007.
45. Rungulis Māris, *Širdelių salos*. Vertė Dzintra Elga Irbytė, Vilnius: Vaga, 2006.
46. Saksė Ana, *Milžino šauksmas*. Vertė Renata Zajančauskaitė, Vilnius: Vyturys, 1993.
47. Saksė Ana, *Pasakos apie gėles*. Vertė Renata Zajančauskaitė. 2-oji laida, Vilnius: Vaga, [2005].
48. Skalbė Karlis, *Aukso obelis*. Vertė Ona Borutienė. 2-as leidimas, Vilnius: Vaga, 1997.
49. Skalbė Karlis, *Pasakos*. Vertė Renata Zajančauskaitė, Vilnius: Alma littera, 2007.
50. Skujenieks Knuts, *aš esu toli viešėjęs / es pabiju tālos ciemos*. Sud. Vladas Braziūnas; vertė Vladas Braziūnas, Sigitas Geda, Jonas Strielkūnas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004.
51. Slišāns Ontons, Vaisvalavičienė Kristina, *Rūtalū vydā. Ratelė vėdorelie*, Rēzekne: Giro, 2009.
52. *Sprindukas*, Ryga: Latvijas valsts meži, [2005].

53. Starastė Margarita, *Stebuklai žaliajame darže*. Vertė Vilma Kaladytė, Vilnius: Lietus, 1998.
54. *Vilko popieriai*. Vertė Vytautas Martišius, Vilnius: Vyturys, 1994.
55. Zālīte Māra, *Margarita: 2 dalių kamerinė pjesė* (Goethe's „Fausto“ motyvais). Vertė Silvestras Gaižiūnas, Vilnius: Vaga, 2005.
56. Zemgaras Vilis, *Kai bunda bronzos*. Vertė Renata Zajančauskaitė, Vilnius: Vyturys, 1992.
57. Ziedonis Imants, *Spalvotos pasakos*. Vertė Arvydas Valionis, Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2006.
58. Zvirgzdinis Juris, *Tobijaus paistalai*. Vertė Vilma Kaladytė, Vilnius: Nieko rimto, 2006.

Regina Kvašytė

Latvių grožinė literatūra lietuviškai (1990–2012 m.)

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *grožinė literatūra, latvių kalba, lietuvių kalba, vertimas, asmenvardžiai.*

Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo kontekste tyrimo objektu pasirinkti latvių autorių grožinių kūrinių vertimai į lietuvių kalbą. Per laikotarpį nuo 1990 iki 2012 m. iš viso išleistos 58 knygos; dominuoja prozos kūriniai (išleisti ir 8 poezijos rinkiniai). Pastaruoju metu pastebima tendencija versti naujus, neseniai latvių kalba parašytus kūrinius (autoriai Laima Muktupavela (Laima Muktupāvela), Nuora Ikstena (Nora Ikstena), Inga Abelė (Inga Ābele), Maris Rungulis (Māris Rungulis), Juris Rubenis ir kt.). Kartais vienoje knygoje skelbiamas verstinis tekstas ir jo originalas (tokios yra Uldžio Bērzinio (Uldis Bērziņš), Knuto Skujenieko (Knuts Skujenieks), Jurio Kronbergo (Juris Kronbergs), Janio Ruokpelnio (Jānis Rokpelnis), Lianos Langos (Liāna Langa) ir Ontono Slišano (Ontons Slišāns) poezijos rinktinės). Keliose knygose paskelbti dviejų žanrų kūriniai, o vienintelė į lietuvių kalbą išversta drama – Maros Zalytės (Māra Zālīte) *Margarita* – pastatyta 2004 m. Panevėžio dramos teatre.

Kalbamuoju laikotarpiu daugiausia versti XX a. antroje pusėje ir vėliau į literatūrą atėjusių autorių kūriniai. Tai rodo, kad pasirenkant, kokį grožinį kūrinį versti, lemiamas kriterijus nėra nei amžius, nei lytis, svarbesnis yra temos aktualumas, darbo populiarumas ar dar kiti kriterijai, tikėtina, kad ir subjektyvus požiūris. Gali būti, kad svarbi pasirenkant kūrinį yra ir tikslinė auditorija. Versti arba pakartotinai išleisti taip pat seniai žinomi literatūrinių pasakų autoriai (Ana Saksė (Anna Sakse), Karlis Skalbė (Kārlis Skalbe), Margarita Starastė (Stāraste), Imantas Zieduonis (Imants Ziedonis) ir iki šiol mažiau žinomi autoriai (Juris Zvirgzdinis (Juris Zvirgzdiņš)). Svarbu buvo atkreipti dėmesį į Lietuvos knygų leidėjų požiūrį į verstinių leidinių iliustracijas. Matyti tokios iliustravimo tendencijos: 1) verstinėse knygose išlikusios tos pačios iliustracijos, kokios buvo latvių originale (dažnai jas būna iliustravę kūrinių autoriai); 2) vertimus iliustravęs kitas latvių dailininkas; 3) vertimus

ilustravęs lietuvių dailininkas. Visi minėti iliustravimo būdai rasti aptariamojo laikotarpio verstinėje literatūroje.

Susiformavęs ir nuolatinių vertėjų ratas: daugiausia prozos knygų išvertusi Renata Zajančauskaitė (11) ir Dzintra Elga Irbytė (8), o poezijos daug vertę Vladas Braziūnas, Sigitas Geda, Erika Drungytė. Iš leidyklų, kurios leidžia vertimus iš latvių kalbos, minėtinos Vilniaus leidyklos *Vaga* ir *Alma littera*, anksčiau – *Vyturys*, kelios knygos pasirodžiusios Šiauliuose, taip pat Latvijoje.

Kalbant apie vertimų kokybę reikia atkreipti dėmesį į kelis klausimus, susijusius su latvių autorių ir jų kūriniių pasirinkimu, ir su vertėjų susidomėjimu bei jų kalbos įgūdžiais, taip pat kritiškai vertinti vertimų kalbos kokybę. Pastaruoju metu aktualus tampa latvių autorių vardų ir pavardžių rašymo originalo kalbos forma ar sulietuvinantai klausimas.

Regina Kvašytė

Translations of Fiction by Latvian Authors into the Lithuanian Language (1990–2012)

S u m m a r y

Keywords: *fiction, Latvian language, Lithuanian language, translation, personal names.*

In the context of the cooperation between Latvia and Lithuania, translation of fiction by Latvian authors into the Lithuanian language was selected to be the object of the research. In the period between 1990 and 2012, 58 books were published; prose is predominant among these works, with only 8 collections of poetry. Recently, the number of translations starts increasing; moreover, the tendency for translating new, recently written works by Latvian authors (Laima Muktupāvela, Nora Ikstena, Inga Ābele, Māris Rungulis, Juris Rubenis, etc.) is observed. Sometimes, translations into Lithuanian are published together with texts in the original language (collections of poetry by Uldis Bērziņš, Knuts Skujenieks, Juris Kronbergs, Jānis Rokpelnis, Liāna Langa, Ontons Slišāns). Collections are issued encompassing pieces of two genres. The only translated drama – *Margarita* by Māra Zālīte – was staged at Panevėžys Drama Theatre in 2004.

The main criterion in selection of fiction works to be translated is neither the age of writers nor their gender; relevance of the theme, popularity of the work or other criteria are more important. The target audience of readers may be important as well, e.g. children and the youth. Literary tales of both authors who are known for a long time (Anna Sakse, Kārlis Skalbe, Margarita Stāra, Imants Ziedonis) and little known authors (Juris Zvirgzdiņš) as well as folk tales are being translated and repeatedly published. The analysis of translations of tales encouraged paying attention to the attitude of Lithuanian book publishers towards illustration of translated books. Three illustration tendencies are obvious: 1) illustrations of the translated books are kept the same as in Latvian originals (these may be illustrations of the authors themselves); 2) translations are illustrated by other Latvian illustrators; 3) translations are illustrated by Lithuanian artists.

A circle of regular translators from the Latvian language has formed; the biggest amount of books has been translated by Renata Zajančkauskaitė (11) and Dzintra Elga Irbytė (8); and the following publishing houses issued the biggest number of translations of Latvian fiction: *Vaga*, *Alma littera*, earlier – *Vyturys* in Vilnius; however, new publishers occur, e.g. in Šiauliai and in Latvia.

Analysis of translations from the linguistic point of view allows raising several questions which are important in further publishing of translated books. The books issued within the period mentioned, first of all, raise the question concerning spelling the names and surnames of the relevant authors (whether they can be written in the original, i. e. Latvian, language or they should be Lithuanianised like it is still being done with Latvian personal names); also, it concerns titles of fiction works (whether the author's variant should be followed or the translator is free to choose and suggest other ones). The question of the linguistic quality of translation is very important, too.

R e g i n a K V A Š Y T Ė
Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[kvasyte@hu.su.lt]